

PORTAL O SEKSUALNOJ I REPRODUKTIVNOJ SVJESNOSTI

[POČETNA](#) [AKTUALNO](#) [SEKSONAUT](#) [NOVI ŽIVOT](#) [STRAST](#) [POJMOVNIK](#)

Home » [REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE U KLINČU POLITIKA \(9\): Kako se osobama s invaliditetom radi sterilizacija bez pristanka ili onemogućava potpomognuta oplodnja](#)

[AKTUALNO](#) [REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE](#)

REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE U KLINČU POLITIKA (9): Kako se osobama s invaliditetom radi sterilizacija bez pristanka ili onemogućava potpomognuta oplodnja

Piše: Renata Ivanović | 03/02/2023

„Pritužbe ili upiti žena s invaliditetom o reproduktivnom zdravlju nisu česti. I odnose se uglavnom na pristupačnost zdravstvenim ustanovama i njihovoj opremljenosti. Što se muškaraca tiče, nismo zaprimili niti jedno pitanje ili pritužbu na teškoće obavljanja preventivnih pregleda, primjerice, prostate. Sigurno ih ima, ali nam se ne obraćaju. Žene s invaliditetom, jednako tako, nisu se obraćale uredu oko pitanja prekida trudnoće ili kvaliteta usluga kod poroda“, opisuje nam **Anka Slonjšak**, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom kako se upravo teme seksualnog i reproduktivnog zdravlja skrivaju, iako znamo da problemi postoje. Sustavnih zdravstvenih politika koje bi unapređivale dostupnost zdravstvenih usluga i preventive u području seksualnog i reproduktivnog zdravlja osobama s invaliditetom gotovo ne postoje, ali ni osviještena praksa sa se zbog tih problema osobe

s invaliditetom požale na adrese poput Ureda pravobraniteljica kako bi ukazali na kršenje njihovih temeljnih prava na zdravstvenu zaštitu u tom području zdravlja.

Liječnici slijepu ženu odvrćali od postupaka potpomognute oplodnje

Slonjšak se prisjetila jednog jedinog pismenog upita o pravu na potpomognutu oplodnju, a njezin ga je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zaprimio prije više od pet godina. Riječ je bila o pismu u kojem se žena kao slijepa osoba požalila kako joj se otežava pristup MPO-u. Prenosimo pismo u cijelosti:

Rođena sam 1975.godine ... Vid sam u potpunosti izgubila u 21. godini... imam završen fakultet i u radnom odnosu sam 10 godina. Moram napomenuti da sam, bez obzira na sljepoću, vrlo samostalna i krećem se uz svog pratitelja psa vodiča. Pošto sam slijepa osoba, nije mi bilo lako naći osobu koja će me u potpunosti prihvatiti.

Prije tri godine sam se udala, moj suprug nije osoba sa invaliditetom, a u zajednički život krenuli smo poput svih drugih parova i ostvarenje prirodne želje da imamo dijete pričinjalo bi nam veliku sreću i zadovoljstvo. Međutim, određeni zdravstveni problemi i operacija bili su zapreka da zatrudnim prirodno. Mjeseci su lagano prolazili, a u mojoj 41. godini, odlučili smo se prijaviti za medicinski potpomognutu oplodnju i ja sam trebala obaviti određene pretrage koje nikako da obavim. Liječnica me odgađala riječima, primjerice: „Dođite za dva mjeseca...„Treba malo pričekati... Još treba neki nalaz...“; i slični izgovori da bi se sve skupa jako vremenski razvuklo. Liječnici koji su me trebali uputiti u potrebne procedure, pa i pružiti mi podršku, odugovlačili su s nužnim pregledima i obradom. Bila su prisutna pitanja poput: „Jeste li dobro razmislili, ipak ste u godinama, dijete zahtijeva brigu. Premda nitko nije izravno spomenuo moje oštećenje vida, sigurna sam da je invaliditet utjecao na odnos i ponašanje liječnika prema meni, više nego sama moja dob.“

Postupak potpomognute oplodnje se, naime, na teret HZZO-a radi do navršene 42. godine života, pa je ženi koja se obratila pravobraniteljici bilo važno da se upravo zbog toga njezin zahtjev provede po žurnijim postupcima. Štoviše, tu dobnu granicu prema istom Zakonu liječnik može i produžiti iz osobito opravdanih zdravstvenih razloga kako bi žena ostvarila pravo na MPO i nakon navršene 42. godine života.

„U konkretnom slučaju stranka je ustrajala u želji da postane majkom opravdano smatrajući da je njezino oštećenje ne čini nesposobnom za izvršavanje roditeljske brige. Budući da je u vrijeme kad se obratila pravobraniteljici stranka upravo navršila 42. godine, upućena je da s obrazloženim zahtjevom obrati bolnici za odobrenje. Zahtjevu je udovoljeno te je postupak i odobren. Temeljem provedenog postupka po pritužbi stranke, može se zaključiti kako je postupanje liječnika bilo usmjereno na odvrćanje stranke od postupka potpomognute oplodnje zbog oštećenja vida. Upravo je takav stereotipan stav iskazan u odnosu liječnika o nesposobnosti žene s invaliditetom da bude majka štetan i pogrešan te dovodi do povrede članka 23. i članka 25. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Nepravedno dijeljenje prema stereotipima povezano s invaliditetom i rodnom oblikom je diskriminacije koji ima posebno ozbiljan učinak na uživanje spolnog i reproduktivnog zdravlja i prava na započinjanje obitelji“, naglašava pravobraniteljica Slonjšak.

Sterilizacija osoba s invaliditetom bez njihova pristanka

Ured se proteklih par godina posebice bavi problemom sterilizacije osoba s invaliditetom koju Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, a koju je Hrvatska ratificirala još 2007., te kroz članak 17. regulira 'zaštitom osobnog integriteta prema kojem svaka osoba s invaliditetom ima pravo na poštivanje svojega tjelesnog i mentalnog integriteta na ravnopravnoj osnovi s drugima.'

„To znači da svaka osoba s invaliditetom mora samostalno odlučivati o medicinskim postupcima nad svojim tijelom kao što to odlučuje i osoba bez invaliditeta. Ovo je posebno važno kod osoba s intelektualnim/mentalnim oštećenjima koji su lišeni poslovne sposobnosti, što znači da ne mogu

Anka Slonjšak

donositi samostalne odluke, već odluke umjesto njih donosi skrbnik. U tom smislu, ukoliko skrbnik smatra da je osobu lišenu poslovne sposobnosti potrebno sterilizirati, potreban je samo njegov pristanak. Takvo postupanje predstavlja kršenje temeljnih ljudskih prava. Svaka osoba treba biti informirana o svom zdravstvenom stanju te treba samostalno donijeti odluku o svom zdravlju kao i u svim ostalim aspektima života. U slučaju postojanja invaliditeta koji je takve naravi da je osobi potrebno pružiti podršku, ista joj mora biti omogućena i to u smislu dobivanja na njoj razumljiv način relevantnih podataka kako bi donijela za sebe najbolju odluku. Trenutno važeći zakon iz 1978. u Hrvatskoj omogućuje osobi koja je imenovana skrbnikom donositi odluke umjesto nje same“, govori Slonjšak.

Sterilizacija bez pristanka omogućena Zakonom o pobačaju iz 1979.

Vjerovali ili ne, riječ je o Zakonu o prekidu trudnoće, onom iz 1979., koji, a o čemu se javno nikada ne govori, omogućuje skrbnicima osoba s invaliditetom kojima je oduzeta poslovna sposobnost, da donose odluke o njihovoj sterilizaciji. Kao što smo već puno puta **pisali**, Ustavni sud je 2017. donio odluku da se donese novi zakon u roku od dvije godine umjesto dosadašnjeg Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece, što se do danas nije dogodilo, jer se tema pobačaja umjesto iz sfere reproduktivnog zdravlja i reproduktivnih prava uporno interesno politizira.

„Dakle, rok i potrebu za donošenjem novog zakona nije utvrdio samo Ustavni sud RH već je i Odbor za prava osoba s invaliditetom UN-a u svojim Zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske u 2015. godini izrazio duboku zabrinutost što djeca i odrasle osobe s invaliditetom mogu na temelju zakona u sustavu zdravlja biti sterilizirani na zahtjev roditelja ili skrbnika, bez njihovog slobodnog i informiranog pristanka. Takvo postupanje je protivno spomenutom čl. 17. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, a koja je za Republiku obvezujući međunarodni dokument“, naglasila je Slonjšak.

U njezinom izvješću o radu još 2019. podnesenom Saboru jasno je istaknuto kako je UN-ov Odbor temeljem predloženih informacija o slučajevima ‘zabrinut zbog čestog podvrgavanja medicinskim postupcima bez pristanka osoba s invaliditetom. Zato je dao preporuke o ‘donošenju hitnih izmjena i dopuna Zakona kojima se bezuvjetno zabranjuje sterilizacija dječaka i djevojčica s invaliditetom te odraslih osoba s invaliditetom ako ne postoji njihov osobni, potpuno informirani i slobodni pristanak. Nadalje, da osobe s invaliditetom trebaju dobiti podršku u donošenju informiranih izbora i odluka u odnosu na medicinske postupke i intervencije i naposljetku i ne manje važno da zdravstveni radnici trebaju biti educirani u pristupačnim i alternativnim tehnikama komunikacije kako bi mogli komunicirati s osobama koje imaju intelektualna, mentalna i osjetilna oštećenja.

Kad roditelji skrbnici zahtijevaju sterilizaciju kćeri

Ured pravobraniteljice na ovu temu ima upita. Slonjšak iznosi jedan od slučaja kad im se obratila majka kćeri koja je lišena poslovne sposobnosti zbog intelektualnih poteškoća, a koja se nalazi u ljubavnoj vezi. Upravo zato što kći ima intelektualne poteškoće majka smatra kako ne bi smjela ulaziti u ljubavne veze, imati spolne odnose i rađati. Odnosno iz njezinog obraćanja jasno proizlazi kako smatra da kći trajno ne smije rađati, jer o djeci nije sposobna brinuti. Isto tako majka navodi kako je kći potrebno smjestiti u ustanovu zatvorenog tipa kako ne bi dolazila u kontakt s muškarcima.

„Majci smo odgovorili i objasnili da unatoč potrebi za „zaštitom“ kćeri, nije opravdano zadirati u njena temeljna ljudska prava. Naime, metode trajne zaštite od trudnoće predstavljaju zadiranje u temeljna ljudska prava te je konvencijska obveza države da osigura osobama s invaliditetom mogućnost ostvarivanja plodnosti na jednakopravnoj osnovi s drugima. Poput svih žena i žene s invaliditetom imaju pravo birati broj svoje djece i dobnu razliku među njima, te je to svakako pitanje o kojem se ne može i ne smije raspravljati bez same osobe o čijem se osobnom integritetu radi. Majci je posebno naglašeno kako je dužna svojoj kćeri dati sve potrebne informacije o spolnosti na način koji je njoj razumljiv te po potrebi i zatražiti pomoć stručnjaka. Ujedno je predložena i suradnja sa centrom za socijalnu skrb vezano za savjetodavan rad, pogotovo ukoliko majka i kći ne dijele isto mišljenje“, prepričava pravobraniteljica.

Vrhovni sud odobrio sterilizaciju bez informiranog pristanka osobe

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom iznosi nam još jedan slučaj sterilizacije žene, koja je na zahtjev njezine majke skrbnice odobrio i Vrhovni sud s tumačenjem zaštite njezina zdravlja, ali je izostao i informirani pristanak za taj postupak od same osobe:

Žena (30) lišena je poslovne sposobnosti, majka je dvoje djece te je nedavno rodila treće dijete. Nakon tog porođaja podvezani su joj jajnici. Ženina skrbnica je njena majka koja se ujedno brine o njevoj djeci, ali koja je i postavila zahtjev za sterilizacijom svoje kćeri. Žena je svu svoju djecu rodila carskim rezom. Očevima djece oduzeta je roditeljska skrb dok je otac trećeg djeteta optužen za obiteljsko nasilje. Uvidom u presudu Vrhovnog suda kojom je dopuštena sterilizacija žene podvezivanjem jajnika proizlazi kako se sud u svojoj odluci prvenstveno vodio pitanjem zdravlja žene, a za koje je procijenjeno kako bi moglo biti ugroženo novim trudnoćama, dok sredstva sprečavanja trudnoće također, iz zdravstvenih razloga, nisu primjenjiva.

„Dakle, iz obrazloženja rješenja Vrhovnog suda ne proizlazi da je sud odluku donio temeljem invaliditeta žene odnosno njenih smanjenih intelektualnih kapaciteta i poremećaja u ponašanju, već isključivo radi zaštite njenog zdravlja, a za što postoji osnova u Zakonu o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece.

Međutim, promatrajući odluku kroz prizmu Konvencije o pravima osoba s invaliditetom svaki medicinski postupak i intervencija uključujući i sterilizaciju trebao bi se provoditi na temelju slobodnog i informiranog pristanka osobe s invaliditetom, a što uključuje i obvezu osiguravanja podrške u donošenju informiranog pristanka. Iz odluke nije jasno vidljivo je li postojao informirani i dobrovoljni pristanak stranke na provedeni postupak sterilizacije što je sa stajališta Konvencije nužno, slijedom čega se može zaključiti da ukoliko su Zakonom ispunjene pretpostavke podnošenja zahtjeva i opravdani medicinski razlozi, postupak sterilizacije se može provesti neovisno o volji osobe koja se tom medicinskom postupku podvrgava. Međutim, svaka osoba ima pravo da joj se na njoj primjeren način daju sve bitne informacije kako bi slobodno i samostalno mogla donijeti odluku želi li rađati ili ne“, tumači pravobraniteljica Slonjšak.

Novi tzv zakon o pobačaju nužan i zbog zaštite osoba s invaliditetom

„S obzirom na važnost ove problematike opetovano upućujemo preporuke Ministarstvu zdravstva da što prije pristupi izradi novog zakona kako je to naložio Ustavni sud i Odbor UN-a za prava osoba s invaliditetom. Navedenu preporuku upućivat ćemo i nadalje. Isto tako bi napomenuli kako smo prijedloge te mišljenje u svezi nacрта prijedloga važne Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u obitelji dostavili Ministarstvu pravosuđa i uprave tijekom 2022. i opetovali početkom 2023., a posebno u djelu sterilizacija žena s invaliditetom bez njihovog slobodnog i informiranog pristanka. Sterilizacija žena s invaliditetom bez njihovog znanja ili pristanka je oblik nasilja, koji posebno pogađa žene i djevojke pod skrbništvom i/ili koje žive u institucijama. Sukladno Konvenciji riječ je o kršenju ljudskih prava, zadiranja u tijela s trajnim i nepovratnim posljedicama koje je još uvijek dopušteno zakonodavstvom. Imajući u vidu protek roka

i činjenicu da se s donošenjem novog Zakona odugovlači situacija nije dobra. Međutim, na međunarodnoj razini vidljivi su pomaci koji idu u smjeru slobodnog izbora svake osobe u zaštiti svojih reproduktivnih prava. Temeljem toga i radimo pritisak da se naprave promjene u korist unapređenja seksualnog i reproduktivnog zdravlja osoba s invaliditetom. Iako preporuke Ureda pravobraniteljice nemaju obvezujući karakter, nadamo se da će naša nastojanja rezultirati većim brojem prihvaćenih argumenata od strane državnih i drugih institucija s ciljem zajedničkog identificiranja prepreka koje koče punu afirmaciju prava osoba s invaliditetom te iniciranja donošenja novih zakona, izmjena i dopuna propisa koji utječu na mogućnost ostvarenja i učinkovite zaštite prava i interesa osoba s invaliditetom“, napominje pravobraniteljica osoba s invaliditetom Anka Slonjšak.

Istraživanje kvalitete zdravstvenih usluga osobama s invaliditetom

*Njezin je Ured, kao što smo i **pisali** u prošlom članku ovog serijala, unazad proteklih pet godina počeo intenzivno istraživati slučajeve kršenja seksualnih i reproduktivnih prava osoba s invaliditetom te ispitivati zdravstveni sustav kako je uređen i jesu li i na koji način dostupne usluge primarne zdravstvene zaštite koje se odnose na seksualno i reproduktivno zdravlje.*

*„Kao jedno od područja kojim smo se bavili prošle godine bilo je upravo područje seksualnosti osoba s invaliditetom i na tu smo problematiku inicirali istraživanje kako bismo dobili preciznije podatke jer obraćanja stranaka na ovu temu nije bilo. Istraživanje je proveo izv. prof. dr.sc. **Marko Buljevac** sa Studijskog centra socijalnog rada, a cilj je bio dobiti uvid u određene odrednice seksualnosti osoba s invaliditetom, pravo osoba s invaliditetom na seksualnost, te napraviti smjernice za zagovaranje prava na seksualnost osoba s invaliditetom. Definirali smo dva ključna istraživačka pitanja: Koje su perspektive (iskustva, stavovi i mišljenja) osoba s invaliditetom o seksualnosti osoba s invaliditetom i pravu osoba s invaliditetom na seksualnost? I koje su perspektive zaposlenika sustava formalne podrške o seksualnosti osoba s invaliditetom i pravu osoba s invaliditetom na seksualnost? Istraživanje je provedeno, u fazi smo analize rezultata, koje planiramo objaviti uskoro“, najavila je pravobraniteljica Slonjšak.*

U idućem nastavku serijala „Reproduktivno zdravlje u klinču politika“ donosimo priču o heroinama koje su '70. i '80. udartiole temelje sustava primarne zdravstvene zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava

Prethodni članci iz serijala „Reproduktivno zdravlje u klinču politika“

Samo 26 posto ordinacija ima prilagođenu opremu osobama s invaliditetom

Prvi svjetski romski ženski bend Pretty Loud protiv diskriminacije žena

Zašto su podcijenjene primalje

Kako je priziv savjesti postao prepreka zdravlju žena

Kako je DOSTA jedne hrabre žene razotkrilo nasilje zdravstvenog sustava

Crna strana progona kontracepcije

Sudska praksa o kršenju reproduktivnih prava žena

Što uče studenti medicine?

Serijal “Reproduktivno zdravlje u klinču politika” ostvaren je uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije temeljem Javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama